

Romernas historia - en berättelse om utsatthet och förföljelser...

Romernas historia i Sverige börjar redan på 1500-talet, då de första romska folkgrupperna invandrade till landet. I Stockholms stads Tänkebok nämns år 1512 att Greve Antonius kommer till staden med en stor grupp romska familjer. Men romernas historia som folkgrupp börjar mycket tidigare i Indien. På 900-talet började romerna utvandra från Indien i så stora grupper att man kan ana att de var flyktingar. Orsakerna till varför de lämnade Indien är inte kända, men det kan ha handlat om svält, förföljelser eller religiösa motsättningar med Islam, som samtidigt kom till Indien.

Från Indien tog sig romerna ut över hela världen. Till Europa kom de via Sidenvägen, Turkiet och Grekland. De flesta romer har varit skickliga handelsmän, hantverkare och musiker, och på så sätt har man lyckats försörja sig. I samband med marknader och kringresande tivolin har romer ofta följt med och erbjudit spådomar, karuseller, skjutbanor och uppträdanden.

Det kringresande livet var inte ett romantiskt äventyr, som det har skildrats av många svenska författare, däribland Vilhelm Moberg och Ivar Lo-Johansson. Dessa berättelser uppskattas inte av romerna själva. I själva verket var kringresandet en nödvändighet, eftersom lagstiftningen i hela Europa - så även i Sverige - uttryckligen förbjöd romerna att stanna på en och samma plats mer än några dagar i rad. Livet i tält och vagnar var kallt och hårt, svälten ofta nära förestående, sjukdomar och förlossningar förenade med livsfara, eftersom romerna inte fick ta del av samhällets sjukvård, och på många håll drevs romerna bort med våld och förföljelser. Enligt lag kunde man avrätta romer som stannade för länge.

Även Svenska kyrkan har en mörk historia i sitt förhållande till romerna, en historia präglad av både dubbelmoral och rena förföljelser. Man lät gärna skickliga romska hantverkare laga och tillverka föremål till kyrkorna, men dop, vigsel eller begravning i kyrkan var inte tillåtet, trots att många romer var djupt troende kristna. Inte heller fick romerna delta i Gudstjänster eller söka fristad i kyrkor vid förföljelser från omgivande samhälle. Det kringflackande livet var därför en ren nödvändighet, eftersom de inte var välkomna att stanna någon stans.

En typisk karavanbild, 1950-tal. Foto: TT.

Redan Laurentius Petri, Sveriges förste protestantiske ärkebiskop, förbjöd i samband med reformationen de svenska prästerna att befatta sig med ”det onda folket”, de resande. Präster som protesterade mot denna förordning blev avkrä- gade. 1637 genomdrevs, med kyrkans goda minne, ”Tattarplakatet”, en lag som i princip godkände en etnisk utrensning.

Under Andra världskriget och förföljelserna i Nazityskland utrotades uppskattningsvis mellan 1 500 000 och 2 000 000 romer i koncentrationslägren. Den nazistiska propagandan talade om romerna som ”kriminella, smittobärande spioner” och i Auschwitz-Birkenau upprättades en särskild avdelning bara för romer. SS-läkaren Josef Mengele utförde dagliga experiment på romska barn och vuxna, och natten mellan den 2 och 3 augusti 1944 utrotades samtliga romer i lägret.

Men även i Sverige under ledning av bland annat Rasbiologiska Institutet i Upsala rådde exempelvis mellan 1914 och 1954 in- och utreseförbud för romer till och från Sverige. De vita bussarna, som forslade i huvudsak nordiska medborg- are till Skandinavien från tyska läger, medförde även judar, men officiellt alltså inte en enda rom från förintelselägren. Urskillnaden var tydlig. Romerna var ännu lägre stående människor än judar - även i Sverige. Dåvarande partisekrete- raren Tage Erlander bidrog, under inrådan från Gunnar och Alva Myrdal, under tidigt 1940-tal till att resandefolket re- gistrerades. Registreringen skulle användas för deportering av resandefolket till Tyskland, i händelse av att Sverige blev indraget i kriget. Under hela 1900-talet utsattes särskilt resandefolket för kränkningar från kyrka, stat och samhälle.

Inte förrän 1959 fick romerna i Sverige en identitet. Då först erkändes de som folkgrupp och kunde ansöka om medbor- garskap, folkbokföringsadress, skolgång, sjukvård, rösträtt och bostäder. Först då fick de också officiellt komma in i ex-empelvis butiker och restauranger. Självklarheter för oss som råkat födas med svenskt medborgarskap. Trots detta kom det att dröja ännu in på 1970-talet innan romerna verkligen kunde börja i svenska skolor i någon större utsträckning. Trots erkännandet som folkgrupp 1959 kom många romer att fortsätta utsättas för tvångssteriliserings- och tvångsassi- mileringslagarna även på 1970-talet.

Först år 2000 bad den dåvarande svenske ärkebiskopen K.G. Hammar om ursäkt för Svenska kyrkans förföljelser och behandling av romerna. Samtidigt fick romerna officiell status av Sveriges Riksdag som nationell minoritetsgrupp med språket *romani chib* som nationellt minoritetsspråk, vilket i lag garanterar språkliga och kulturella rättigheter. Idag lever

mellan 50 000 och 100 000 romer i Sverige.

Inträdesbiljetten till Sverige har dock varit en lång resa för det romska folket. En resa som långt ifrån är avslutad. Dels lever många fördomar kvar bland svenskar, och många romer har svårt att hitta fasta jobb. Många romer och resande vågar inte berätta om sitt ursprung. Dels finns det givetvis också en rädsla bland många romer för att bli alltför assimilerade med de länder de hamnat i, eftersom det innebär ett hot mot den romska kulturen, språket, musiken och identiteten.

De romska kulturgrupperna

Man varken kan eller får betrakta romer som en homogen grupp, vare sig kulturellt eller etniskt - eller religiöst. Romer är och har för det första alltid varit oerhört lyhörda för den nationella kultur de hamnat i. Man har anpassat sig efter landets religion, språk, kultur och samtidigt behållit sin egen prägel, sin identitet. Denna balansgång syns också på hur olika de romska kulturerna är sinsemellan kring klädstil, musik, språk, religion - och hur deras lägerplatser och vagnar var inredda och utformade. Många romer är djupt troende, men kan alltså vara muslimer, kristna eller judar. I de flesta romska tält och vagnar fanns ett altare för den tro man tillhörde, och många romer har än idag altaren i sina hem.

I Sverige finns fem officiellt erkända huvudgrupper av romska identiteter, och under varje huvudgrupp finns tiotals undergrupper:

Finska romer (talar oftast *Kaale* och kom till Sverige under 1600- och 1700-talen och i samband med arbetskraftsinvandringen på 1960-talet)

Nyanlända romer (talar oftast *Arli/Gurbeti* och kom till Sverige i samband med kriget på Balkan 1990-talet och framåt)

Resandefolket (ibland omnämnda som resande, stundtals i svensk lag omnämnda som "tattare", talar oftast *Svensk romani*. Räknas till de första romerna i Sverige från 1500-talet. Inom gruppen är det många som inte ser sig som "romer")

Svenska romer (talar oftast *Khelderash* och kom till Sverige c:a 1800-1850 från Rumänien via Ryssland. Vanligtvis den romska grupp som kallats "zigenare" av svenskarna)

Utomnordiska romer (talar oftast *Lovari* och kom till Sverige från slutet av 1950-talet från hela Europa)

De traditionella romska kläderna

Romernas kläder är en viktig del av den romska identiteten - eller identiteterna. De traditionella kläderna bärs med respekt, för varandra, för de olika stammarna och traditionerna och är ett sätt att känna igen varandra och identifiera grupptillhörighet. Stora delar av kroppen är tabu enligt romsk sed, och klädedräkten ska därför anständigt dölja hud och ibland även hår. Kvinnor bär ofta fotsida, färggranna kjolar och blusar, männen bär byxor, väst, stövlar och hatt. Det fanns skillnader i kläder för gifta och ogifta, både män och kvinnor, liksom tydliga sorgekläder vid dödsfall. Idag är det framför allt finska romer som bär sina färgglada dräkter. (Bild från Röhsska Museets utställning om romska kläder, Göteborg, 2011.)

De traditionella romska yrkena

Romsk hantverksfamilj på okänd lägerplats i trakten av Sundsvall, 1958.

Foto: Paul Lindgren, Sundsvalls Museum.

Romerna var ofta, som tidigare nämnts i utställningen, skickliga hantverkare. På landsbygden var de uppskattade knivslipare, förtennare, hästskotillverkare och kopparsmeder. Romerna kom alltid i god tid till stora marknader, där de kunde försörja sig som musiker, dansörer, spådamer, artister och underhållare. Ofta sålde romerna även hästar, grytor, mattor och knivar på marknaderna. Även romska barn fick bidra till försörjningen och sålde flätade korgar och blommor.

Normalt sett var det förbjudet för romer att stanna mer än ett par dagar på samma plats. I äldre tid högst fyra veckor under vintern, två veckor under sommaren. När kommunerna kom till på 1860-talet fanns det på sina håll lokala bestämmelser som förbjöd romer att

Bild på romsk familj med spåkvinnor, Romernas historia.se

stanna mer än högst tre dagar. Romerna tvingades ha intyg från exempelvis en lokal bonde om att de behövdes som arbetskraft på platsen för att hjälpa till i skördetid om de skulle få stanna längre.

De karaktäristiska tälten och vagnarna, karavanerna och lägerplatserna

Ronskt tältläger, Tyskland, 1899.
Deutsches Bundesarchiv.

Många äldre svenskar minns säkert romernas karavaner av vagnar. I äldre tid hästdragna och senare även lastbilar och husvagnar. Före år 1900 levde romerna i enkla tält och seden med vagnar kom först in på 1900-talet. Vagnarna var handbyggda i trä och vackert dekorerade och inredda. Romerna själva säger att det fanns inte två vagnar som påminde om varandra, eftersom man byggde med det man kom över och inredde som man själv ville. Det kunde ta upp till ett år att bygga en vagn från grunden tills den var färdig. Vagnen byggdes för att hålla länge och en familj kunde bo i en vagn i inemot 50 år.

Ronskt läger, Tyskland, 1920-tal.
Deutsches Bundesarchiv.

tills den var färdig. Vagnen byggdes för att hålla länge och en familj kunde bo i en vagn i inemot 50 år.

I samband med att romerna 1959 fick möjlighet att söka bostad och medborgarskap var det många familjer som högg upp och brände sina vackra vagnar. Det var en tydlig markering mot staten och samhället, att tiden som kringresande folkslag var slut. Tyvärr försvann därmed också en viktig del av romernas historia och idag finns bara ett bevarat exemplar i Sverige av en riktig romsk vagn på Romska Kulturcentret i Malmö.

Romerna levde tillsammans i familjer och grupper om 25-30 individer med en stor gemenskap och samhörighet. Det skapade trygghet och var givetvis en överlevnadsfråga som kringresande, men kom att präglade den romska kulturen och identiteten på många sätt. Än idag är släkt- och grupptillhörigheten viktig för de flesta romer. När man levde tätt tillsammans som grupp krävde det att alla samarbetade, passade varandras barn, hjälptes åt att laga mat, hittade försörjningsmöjligheter, utförde hantverk, osv.

Man delade därmed också varandras glädje och sorg och detta präglade inte minst musiken, som alltid varit viktig för romerna. Musiken skapade tillfällen till försörjning och inkomst, men var givetvis också ett sätt att överleva de mentala och fysiska påfrestningarna som kringresande. För den oinvidde kan de ständiga musikaliska inslagen i romernas liv te sig som ett romantiskt och sorgelöst liv, medan det i själva verket handlade om överlevnad på alla plan.

T.v. Romska musikanter. Bild från Romernas historia.se

T.h. Typisk bild av vuxna romer som spelar, medan barnen dansar och underhåller publiken. Bild från Museum of Athens, Grekland.

Kampen för romernas rättigheter och människovärde

Givetvis har det funnits många personer som fört en lång och hård kamp för romernas rättigheter och människovärde som folkgrupp i såväl Sverige som Europa. Och kampen fortsätter för att bli betraktade som fullvärdiga medborgare i hela Europa och världen. I vår utställning vill vi ändå nämna två personer, som på något sätt förkroppsligar romernas kamp för likaberättigande i Sverige, nämligen systrarna Taikon; Rosa (1926-2017) och Katarina (1932-1995). Genom författarskap, demonstrationer och öppen samhällsdebatt förde systrarna upp romernas situation på den politiska och samhälleliga dagordningen redan på tidigt 1960-tal. Tack vare denna mångåriga kamp kunde lagstiftningen successivt ändras till både romernas och andra etniska minoriteters fördel.

T.v. Katarina Taikon möter Tage Erlander, 1960-tal, mannen som 20 år tidigare hade sett till att resandefolket kartlades för deportation till Nazityskland, vilket troligen var okänt när bilden togs. Foto: Björn Langhammer.

T.h. Rosa Taikon vid Romska Jubileumskonferensen, 2012. Foto: Jonas Hallqvist.

Möten och minnen från några romska lägerplatser på Österlen

I den här delen av utställningen berättar vi om några orter på Österlen och minnen från möten mellan olika romska grupper och lokalbefolkningen. Det handlar om ömsesidiga rädslor, men också om fascination och kärlek.

Vi vill påminna besökaren igen om att romer inte kan betraktas som en homogen grupp. I berättelserna talar icke namngivna personer ur Österlens lokalbefolkning ibland om ”romer”, ibland om ”zigenare”, ibland om ”tattare”. Vi måste dels påminna oss om att vissa ord är kränkande och nedsättande, och att uttrycken stammar från en tid när romer inte var en officiellt accepterad folkgrupp. Vi måste också komma ihåg att de flesta romer betraktades som tillhörande ”samma grupp” av lokalbefolkningen, trots oerhört stora skillnader i exempelvis kultur, språk och kläder. Svenskar har sällan vetat eller förstått skillnaderna mellan de olika grupperna.

Ur det romska perspektivet är det inte heller alla grupper som menar sig vara ”romer” - identitet är ett komplext begrepp, kopplat till bilden av dig själv och vem ”den andre” är. Den utsatthet som romerna levt och lever i, har givetvis skapat en stark gruppsamhörighet, men också på sina håll tvingat fram en rädsla för att avslöja sin verkliga identitet och kanske en önskan att ”vara någon annan”. De romska kulturerna har på detta sätt också präglats av vilket bemötande vi svenskar har gett dem. Som vi sett har samhällets bemötande av romerna sällan präglats av respekt eller ens försök till förståelse.

Kivik - Vitemölla

Kivik-Vitemölla har varit oerhört betydelsefullt för många olika romska grupper. Marknaden erbjöd både inkomster och möjlighet att träffas mellan olika stammar och göra upp interna affärer, äktenskap och annat. Romerna kom till Kivikstrakten redan två-tre veckor innan marknaden och började slå läger. Eftersom så mycket folk samlades på marknaden, kunde här även träffas överenskommelser om varthän man skulle flytta härnäst för nya jobb och försörjningsmöjligheter. Det fanns ett par-tre olika lägerplatser på Kivik. En av dem var den som i folkmun kallades ”Zigenarhålan”, en fördjupning mitt på marknadsfältet, där romerna satte upp tält och husvagnar. En annan plats var ”Gröningen”, precis i den norra utkanten av Kiviks samhälle bortom biografen, innan denna plats blev bebyggd.

”Romerna kom alltid två-tre veckor innan marknaden. Det var då vi började låsa husen, det gjorde vi aldrig annars. Och hönsen låste vi in om nätterna. Det var alltid bråk på marknaden. Alltid. Ibland mellan romerna, eller ’zigenarna’ som vi sa på den tiden, och ibland mellan romer och lokalbefolkningen. Inte sällan var det knivslagsmål. Det här var på 30- och 40-talet, som jag minns.”

”Ett folknöje var det i alla fall när romerna kom. Jag kommer ihåg att min farbror berättade att de stod framför ett zigenartält. Han sa att man kunde bli utslängd. Rätt som det var så kom där en dam. Hon kastades formligen ut och landade på backen. Ja, det var väl ett gräl därinne. Eller så var det ett skådespel. Jag vet inte. Jag har aldrig sett någon bli utkastad så. Det var ju det också som gjorde det spännande. Visst stod vi där. Det var kanske för att väcka intresse. Någon slags teater.”

”Vi hade speceriaffär på 40-talet. Jag minns, att när romerna kom fick vi alltid höra att vi skulle hålla ett extra öga i butiken. Egentligen vet jag inte varför, men det är klart att det byggde upp en stämning, så man var alltid lite extra rädd, eller nervös, när man såg att romerna kom in.”

”När man var liten fick man följa med föräldrarna på Kiviks marknad. Jag minns att jag blev spådd av en kvinna. Det jag kommer ihåg var att hon sa att ’du kommer inte att få många barn, bara tre’. Jag fick bara två.”

”Min svärfar arbetade tillsammans med marknadsgeneralen. Han kände alla romer och var mycket mån om dem. Det var noga att de skulle komma, och att de skulle ha sina bestämda platser. De bodde nog lite utanför kanske i det som kallades zigenarhålan men hade sina ’businessstält’ på själva marknadsplatsen. Han kände alla och gick alltid runt och pratade med dem. De kom lite innan marknaden, det var liksom ett släktmöte. Romerna hade vanliga kläder när de kom och for, men under marknadsdagarna klädde de upp sig i mer traditionella kläder.”

”Det var bara en som stannade kvar där rätt länge, mer än de där tre veckorna. Efter vad de sa, så samlades det in pengar. Som de byggde en husvagn, som en cirkusvagn. Det gjorde snickaren här uppe i byn. De låg här nere på vintern. Slutet på 40-talet. De var här på vintern. Han lagade sådana här mjölkkanor, 40 – 50-liters. Inte sådana man går och handlar mjölk i. Han hade en stor fyr som han la hela kannan i och värmde upp den. Det var bra jobb han gjorde. Han hade en massa

kannor som han jobbade med. Alla bönder hade ju mjölkkanor. När det gick hål på dem var det svårt att få dem tätta.”

”Min mor umgicks väldigt mycket med romerna varje gång de kom till Kivik. Det måste ha varit på 30-talet, åren före Andra världskriget, för under krigsåren var marknaden inställd. Man var rädd för invasion och alla gubbarna låg ju i beredskap. Jag kan inte påstå att det var någon särskild familj hon umgicks mer med, utan det var alla. Hon berättade om hur musiken, kläderna, ja, allt var så fascinerande och spännande. ’Det var sån stämning, kan du tro’, sa mor, när hon berättade. Ofta gick hon dit själv, men ibland hade hon en eller två väninnor med sig, som också tyckte det var spännande. Ibland hade mor med sig någon kaka hon hade bakat, som hon bjöd på. Mor tog en del fotografier från sina möten med romerna.”

”Det var stor skillnad mellan romerna, ’zigenarna’ som man sa, och de andra, de resande. Resandefolket kallades ofta ’di svorte’ och cyklade runt som skärslipare. Ingen vågade säga nej, så då drogs alla knivar och saxar fram för att slipas. Om det behövdes eller ej. Många av de resande var väl mer eller mindre bofasta några mil härifrån, men cyklade runt och slipade knivar åt folk. De hade inget gott rykte och folk var rädda för dem. På marknaden var det mycket fylla och bråk, och på den tiden Montan var länsman sägs det att han började med att bura in ’ett par-tre tattrar’ för att få lugn på marknaden. Om de resande kom samtidigt som zigenarna till marknaden och slog läger, var det inte ovanligt att zigenarna reste därifrån.”

”Jag var väldigt förtjust i zigenarna. Det var jätteroligt. Det var ett gäng. En av kvinnorna hade en del barn. Bland annat blöjbarn. Jag cyklade dit. Pappa hämtade mig. Jag cyklade dit igen. Jag tyckte det var så spännande. Så bjöd de på hönsoppa. Jag har alltid tyckt om zigenarna. Jag saknar dem väldigt på marknaderna. Det var ingen stor grupp. De bodde i husvagnar, så det måste ha varit på 50-talet. De hade gamla, antika husvagnar och tält hade de också.”

”Så var de där ungefär tre dar, sen var de på Kiviks marknad. Jag kommer ihåg att höns försvann. Ingen visste säkert om det var de som tagit dem. Men de försvann när de var där. Idag skulle jag inte alls säga de orden. Man kanske skäms lite för de tankar man hade. Jag kommer ihåg vilka vackra kläder de hade. Små töser med långt hår och vackra kläder. Oh, vad de var fina! Jag hörde aldrig att man sa att de var farliga och att vi inte skulle gå dit. Jag kan inte minnas att det fanns någon i byn som inte ville att de skulle vara där. Man accepterade dem. Det kan ha varit samma som kom tillbaka regelbundet. Det var kanske samma klan som kom.”

”De var trevliga och betalade för sig och för sina potatisar som de köpte. Då fick folk en möjlighet att sälja något. Alla hus hade ju några höns. Då kunde man sälja några ägg och en höna och få betalt för det. Det var liksom ömsesidigt. Alla gjorde affärer med alla.”

”Men min pappa var väldigt tagen av det, för de var så sjuka allihop. Snuviga, hostiga och bodde eländigt i sin husvagn. Sen fanns det en liten 7-årig pojke, som pappa fäste sig vid. Han var där nog ett par gånger. Han undrade om man inte kunde ordna så pojken skulle få gå i skolan. Det var pappan lite fundersam till. ’Skall ett zigenarbarn gå i skolan?’ Men pappa var en envis typ när han fick något i huvudet så han gick till rektorn för skolan. Och rektorn sa ’Nej, nej, nej, aldrig! Det går inte.’ Men pappa gav sig inte. ’Vi kan väl försöka och se hur detta går?’ Till slut fick han både pojkens pappa och rektorn med sig. Den där pojken gick väl i skolan i en - två månader.”

”Eftersom jag har varit lärare så har jag haft romska barn i skolan. Flickorna kunde jag aldrig lita på att de kom till skolan. De hade så stort ansvar hemma. Jag kunde till exempel aldrig säga ’Varför kommer du kl 9? Vi andra började för en timme sedan.’ Flickorna skulle lämna småbarnen till dagis och handla till mamma. Med mitt feministiska hjärta tyckte jag synd om de här flickorna som kom lite grann i skuggan. De hade ett stort ansvar.”

Rörum

”Det var på 30- eller 40-talet någon gång. Förmodligen 30-talet. Det berättas att romerna vistades på en öppen plats i närheten av brandstationen i Rörum och att en av pågarna i byn hade fått lite väl stort intresse för en av de romska flickorna, inte bara nyfikenhet alltså, och det blev ett jäkla liv. Han blev bortjagad med kniv från det romska lägret, och fort gick det.”

S:t Olof

”I S:t Olof hade man ganska mycket kontakt med romerna. Flera av ortsborna lät romerna komma och hämta vatten ur brunnarna och på kvällarna lyssnade man gärna på musik av romerna. Både barn och vuxna gick dit, så det var ett riktigt folknöje. Romerna kom inte bara i samband med Kiviks marknad, utan kom ofta även på våren och tjänade en slant.”

Simrishamn

”Det kom en grupp romer och slog läger vid gamla idrottsplatsen i Simrishamn. Den låg mittemot Ehnrborgs läder, vid järnvägsstationen. Det var några som talade om att de var där. Då skulle man gå dit och titta. Någon hade sagt till oss att vi fick inte göra något dumt. Men titta fick vi. Då gick man dit för att titta på människor som levde under besynnerliga omständigheter. Det var till och med en romsk kvinna som hälsade oss välkomna. Vi stod på branten utanför den gamla idrottsplatsen. Vi bjöds in, men kvinnan fick något ärende, så vi kunde inte stanna.”

Spjutstorp

”Romerna kom varje år och slog läger i byn. Vi ungar var ju alldeles upphetsade. Vi var så nyfikna, men vi fick inte gå dit för våra föräldrar. Men det gjorde vi ju förstås. Vi stod lite uppe på slänten och tittade på dem och lyssnade. De spelade och det var så spännande. De vuxna sa alltid att nu har zigenarna kommit, så nu får vi låsa in hönsen. Fast det var räven som tog dem. De slipade knivar till mor och förtennade kopparbyttor. Det minns jag man sa på vintern när kopparbyttorna började bli dåliga, att de får romerna laga. Sen la man undan dem tills att romerna kom. Det var en familj, det var bara hon som var tattare men han betedde sig som en tattare. De hade två flickor den ena var mörk och den andra var ljus. Den ljusa flickan gifte sig med en svensk. De hade tre pojkar som var mer eller mindre väluppfostrade.”

Östra Tommarp

”Jag var 14 år när jag skulle följa med min farbror och titta på ’zigenarna’ som vi sa då på 40-talet. Ordet ’rom’ har jag inte hört förrän nuförtiden. Zigenarna hade två lägerplatser i Tommarp. Dels var det nere vid ån och dels vid Tullhögs backe. Jag minns att de hade satt upp tält. Husvagnar såg jag inte förrän på 60-talet och det var mycket ovanligt med husvagnar då, även bland svenskar. De hade spärrat av ett område bakom tälten och där kostade det inträde för att komma in och lyssna på musiken. Jag minns att min farbror betalade en krona för mig i inträde, och att kvinnorna hade fina, långa kjolar och männen hattar och västar. Men det var mest männen man såg, kvinnorna höll sig liksom mer för sig själva. De brukade stanna en 16-18 dagar. Sen bodde det en skrothandlare några mil härifrån. Honom var man rädd för. Han var resandefolk.”